

MARIA VAN HEMERT

1
VOORTBORDUREN
AAN GROOTMOEDER'S
HANDWERK

OPEN ZOMEN,
STOPWERK

UITGAVE NEDERLANDSE BOND
VAN PLATTELANDSVROUWEN

vrouwen
van

vrouwen
van nu[®]

en
an nu[®]

HANDLEIDINGEN

BEHORENDE BIJ DE

PATRONEN-UITGAVE „VOORTBORDUREN
AAN GROOTMOEDERS HANDWERK”

HANDLEIDING I

OPEN ZOMEN STOPWERK

DOOR

M. VAN HEMERT

UITGAVE VAN DE
NEDERLANDSCHE BOND VAN PLATTELANDSVROUWEN

Het is met grote voldoening, dat het Hoofdbestuur van de Ned. Bond van Plattelandsvrouwen een aantal handleidingen voor de oud-Nederlandse handwerktechnieken het licht doet zien.

Hiermede immers wordt een belofte ingelost aan Mejuffrouw Marie van Hemert, wier innige wens het was, mede te werken aan de bevordering van het goede handwerk, dat zoveel vreugde kan geven aan een ieder die het beoefent, ziet of mag gebruiken.

Het Hoofdbestuur is van mening, dat zowel deze techniekboekjes als de voorbeeldplaten die er bij behoren (doch die apart worden verkocht), voor dit doel zeer geschikt zijn. De zorgvuldige samenstelling en de met liefde gekozen voorbeelden, zullen tot proberen opwekken en alle nodige aanwijzing geven.

Helaas mocht Mejuffrouw van Hemert de uitgaven van haar werk niet beleven. Wij zijn haar dankbaar, dat zij heel haar handwerkkennis en -kunst naliet aan de Nederlandse vrouwen. Want behalve dat zij met haar boekjes en platen ook in de toekomst ons voorlichting zal blijven geven, heeft zij ook gezorgd, dat al de prachtige werkstukken die zij zelf vervaardigde, ten alle tijde ter bezichtiging liggen uitgesteld in het Ned. Openlucht Museum te Arnhem.

Tenslotte rest ons ook nog een woord van dank aan Dr Win. Roukens, directeur van dit museum, die ons met grote bereidwilligheid bijstond de uitgave tot werkelijkheid te maken.

INLEIDING.

Deze handwerkuitgave dankt haar naam aan de titel van een tentoonstelling, die in 1943 en '44 gehouden werd in het Openluchtmuseum te Arnhem en in de Bijenkorf te Amsterdam. Het is n.l. daar, dat het plan voor de uitgave in de tegenwoordige vorm ontstond. Deze zal bestaan uit een 7-tal beknopte handleidingen, voorzien van diagrammen en foto's, die minder bekende of geheel in onbruik geraakte handwerktechnieken behandelen.

Bij deze boekjes behoren losbladige patronenvellen, die patronen geven van de technieken, die in de boekjes besproken worden, maar die ook los daarvan kunnen worden gebruikt. De bedoeling is, deze serie geleidelijk uit te breiden.

De patronen zijn deels afkomstig van oud Nederlands handwerk, deels van andere takken van de oude volkskunst, zoals houtsnijwerk, smeedwerk, leerwerk, aardewerk, enz. Zij geven daarmede dus tevens een verzameling van motieven uit onze Nederlandse volkskunst, die nog veel te weinig door ons volk gekend wordt.

Wat nu het gebruik voor het handwerk betreft, de kruissteekpatronen, de stopwerk-, witwerk, en snêewerkpatronen, de doorstoppatronen, deze alle lenen zich direct tot nawerken. Uitgewerkte toepassingen voor een bepaald handwerk zult U hier niet vinden; wij willen zoveel mogelijk aan uw eigen verbeeldingskracht overlaten.

De patronen voor vrij borduurwerk en de motieven van andere takken van volkskunst stellen deze verbeeldingskracht op een hogere proef. Hierbij moet U n.l. zelf de keuze maken van de steken, die U wilt gebruiken; U kunt de patronen vergroten of wel vervormen voor een andere grondvorm; kortom, op allerlei manieren wordt hierbij een beroep op Uw fantasie gedaan. Op de patronenvellen zelf worden nog nadere aanwijzingen gegeven.

Dit is wel heel wat anders dan het kopen van een strijkpatroon of van voorgetekend en begonnen handwerk in een winkel. Laat U er echter niet door afschrikken. Het zal in het begin wat meer moeite kosten; de eerste resultaten zijn misschien niet dadelijk een succes, maar het zijn de eerste stappen om te komen tot *eigen* werk, dat, hoe eenvoudig ook, steeds van veel grotere waarde is dan de onpersoonlijke massaproducten uit de winkels. Alleen eigen, levend werk kan de herleving van het vrouwelijk handwerk brengen, die wij met deze uitgave beogen.

M. VAN HEMERT.

Het werk van Mejuffrouw van Hemert verdient alle waardering, omdat hierdoor de oude volkskunst bekendheid behoudt en navolging ondervindt.

Mogen deze werkjes op ruime schaal worden verbreid als bronnen voor de verbetering van de handwerk-technieken en mogen deze de fantasie prikkelen tot behoud van een goede volkskunst in deze tijd.

De werkjes mogen m.i. in geen enkele schoolbibliotheek ontbreken en moeten in handen komen van ieder, die zich op het gebied van handwerken begeeft.

M. M. A. MICHELS,
Inspectrice Nijverheidsonderwijs.

Foto 1. Marker spreitje (Schuintjes, ronde lommerdjes en stopwerk).
(Foto Ned. Openluchtmuseum, Arnhem).

OPEN ZOMEN EN STOPWERK.

Wie de oude merk- en stoplappen wel eens heeft bekeken en vooral ook de witwerk- en sneewerk-lappen, zal hebben kunnen opmerken, dat die lappen veelal zijn afgewerkt met een smal open zoompje. Bij de merklappen is dit niet steeds het geval; die zijn dikwijls met een gewoon zoompje afgemaakt, maar bij de sneewerk-lappen is de zoom altijd open; en dat niet alleen, maar de verschillende randjes op zo'n lap zijn meest alle van elkaar gescheiden door een open naadje. Deze zomen en naadjes nu zijn steeds dezelfde, of men nu werk ziet uit de 19de, de 18de of zelfs uit de 17de eeuw, en vermoedelijk zijn ze nog wel ouder. Wij zouden ze de klassieke vorm van de open zoom kunnen noemen.

Ook aan allerlei oud gebruikslinnengoed vindt men ze toegepast. Op het eiland Marken, waar nog zoveel oude stukken te vinden zijn, zowel op het gebied van linnengoed als van de klederdracht, treft men ook steeds weer diezelfde manier van afwerken aan. Niet alleen die smalle zoompjes, maar ook bredere, in verschillende rijen onder elkander met een rij omgewerkte spijltjes in het midden. Op foto I en II ziet U een dergelijke afwerking afgebeeld, aan weerszijden van de openge-
werkte rand.

Op Marken heten die open zomen en de smalle open naadjes „schuintjes”; de omgewerkte spijltjes worden „lommerdjes” genoemd, en deze komen in verschillende vormen voor, waarover straks meer. Dat deze schuintjes inderdaad al van heel oude datum zijn, is wel zeker. In het begin van de 16e eeuw trokken verscheidene families uit West-Friesland naar Denemarken en vestigden zich

Foto 2. Marker spreitje (Schuinjtes, platte lommerdjes, stopwerk).
(Foto Ned. Openluchtmuseum, Arnhem).

op het eiland Amager bij Kopenhagen. Zij bleven door de eeuwen heen trouw aan de Hollandse tradities en de vrouwen beoefenden er het handwerk, dat zij uit het eigen land hadden meegenomen en dat zij tot grote volmaaktheid opvoerden. Zij behielden er ook de Hollandse benamingen voor, alleen door de tijd ietwat verdeerst en zo heetten die schuintjes bij hen „skaarkens”, hetgeen uitgesproken wordt „skoorkens”; het verband met ons woord „schoor” is duidelijk.

Op Marken wordt ook heden ten dage nog het goed met deze zelfde zomen afgemaakt. Ze hebben hun bruikbaarheid dan ook door de eeuwen heen wel bewezen; ze zijn heel sterk, wat een open zoom lang niet altijd is, en verdragen het vele wassen opperbest, hetgeen duidelijk blijkt uit de gaafheid van tal van die heel oude stukken.

Zouden wij het voorbeeld van de Markers dan niet volgen en ze ook bij ons werk weer in ere herstellen?

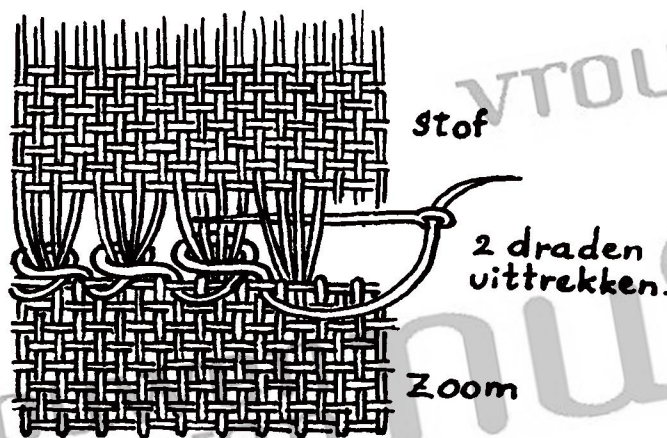
Aan de hand van de bijgaande diagrammen willen wij een poging wagen om ze er weer „in” te doen komen.

Wij beginnen met de open zoom met schuintjes en lommerdjes. Neemt liefst mooi linnen, gelijk van draad, gelijk ook van schering en inslag, en werkt met een draad, die dezelfde dikte heeft als de weefseldraad, hetzij linnengaren of haakgaren.

Op Marken bestaat de volledige vorm uit de open zoom, twee rijen schuintjes, een rij lommerdjes en nog twee rijen schuintjes.

Allereerst wordt een smal zoompje gevouwen en daarlangs worden twee draden uitgehaald. Als U hierbij voor een nette en stevige afwerking wilt zorgen — en netheid is een belangrijke factor bij dit soort van werk —

dan knipt U de draden door, ongeveer 3 cm voor de beide uiteinden, haalt de draden in het midden uit en stopt de korte einddraden weg in de zoom. Ook bij de verdere rijen doet U dit en werkt daarbij steeds de draadjes zo onzichtbaar mogelijk naar de zijkant toe weg. Vooral als men een lap rondom zoomt is dit van belang, daar anders het wegknippen lelijke en onsterke hoeken veroorzaakt. Het zoompje wordt even ingeregen

Afb. 3. Open zoom.

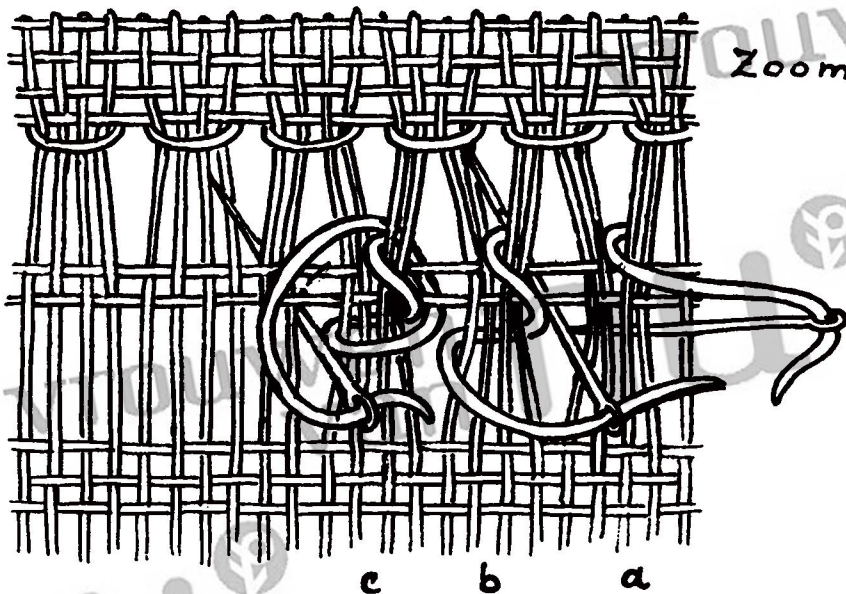
en vervolgens wordt het gewerkt op de verkeerde kant, van links naar rechts, met de zoom naar onder. Zoals het diagram afb. 3 aantoont, neemt men telkens 4 draden op en steekt rechts er van in de zoom. Heel eenvoudig en tot zover vermoedelijk de meesten Uwer welbekend.

Nu volgt de eerste rij schuintjes. Hiertoe laten wij onder de zoom 2 draden zitten en trekken de beide volgende uit. Van nu af aan wordt verder gewerkt op de goede kant, van rechts naar links. Het diagram op afb. 4 geeft de werkwijze in de opeenvolgende stadia weer.

De vier draden, die nu telkens worden opgenomen,

verspringen met de vier van de zoom, wat het effect geeft, waaraan de schuintjes hun naam wel zullen ontle-
lenen. In diagram 5 is dit verspringen duidelijk aange-
geven, terwijl hier ook de tweede rij schuintjes bij is
getekend, die eveneens weer met de eerste rij verspringt.
Alleen is bij deze diagrammen duidelijkheidshalve een
grotere opening tussen de rijen gelaten dan in werkelijk-
heid door het uithalen van 2 draden het geval is.

Zoals diagram 4 aantoont, komt de naald naar boven

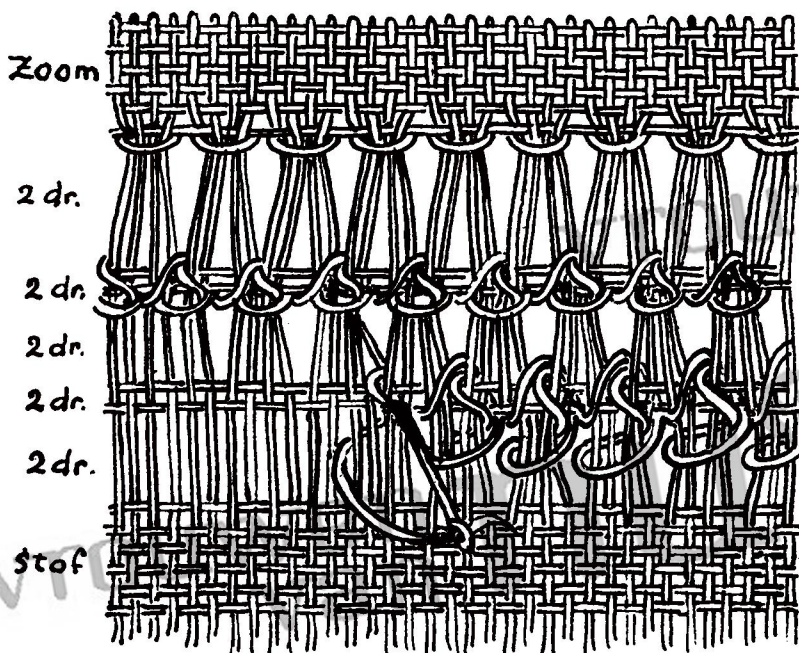

Afb. 4. Schuintjes.

in de opening, die door de bosjes van de zoom gevormd
is. Wij nemen nu onder de beide lengtedraden, die de
richel vormen, waaromheen gewerkt wordt, 4 draden op,
2 ter weerszijden van het punt van uitgang. U ziet deze
steek bij *a* afgebeeld. Zoals bij *b* wordt aangegeven,
steekt U in hetzelfde punt rechts van de 4 draden terug
en dan schuin naar boven naar het punt, waar de naald
het eerst uitkwam. Bij *c* tenslotte steekt U beneden,

links van de 4 draden in en weer schuin naar boven, 2 draden verder, dus in de volgende opening tussen twee bosjes van de zoom, waarna U de steek op a weer herhaalt. De steken, die hier ter wille van de duidelijkheid los zijn getekend, worden goed aangetrokken.

Op diagram 5 ziet U de zoom en de eerste rij schuin-

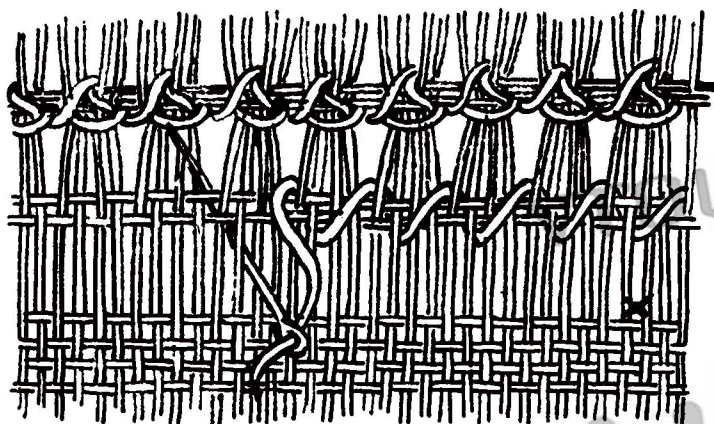

Afb. 5. Open zoom met 2 rijen schuintjes.

tjes voltooid en de tweede rij in bewerking. Ook deze rij verspringt, zoals gezegd, weer met de vorige. De naald komt dus naar boven in de opening tussen twee schuintjes van de vorige rij en dan wordt weer gewerkt, zoals bij de eerste rij werd aangegeven.

Na de beide rijen schuintjes komen de lommerdjes aan de beurt; dat zijn dus de omgewerkte spijltjes, die op foto 1 en 2 in twee verschillende vormen te zien zijn. Foto 1 vertoont de z.g. „ronde” lommerdjes, foto 2 de „platte” lommerdjes. Deze benamingen zijn de Markense, die daar nu nog in zwang zijn.

Voor die lommerdjes blijven weer 2 draden zitten en daaronder worden 4 draden uitgetrokken. Vooreerst worden de lommerdjes echter nog niet gewerkt; dit gebeurt pas, wanneer de onderlinge rijen schuintjes gemaakt zijn. Maar de beide draden, die nu zijn blijven zitten, worden veiligheidshalve omgeren en hierbij

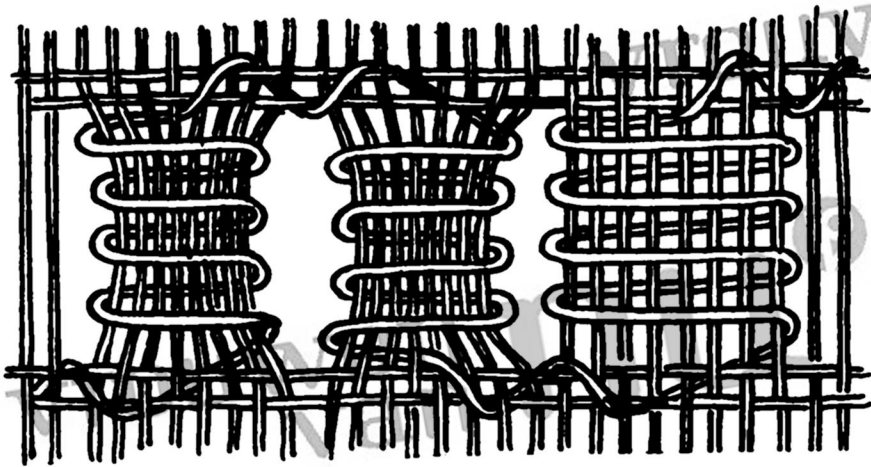
Afb. 6. Omrijgen voor de lommerdjes.

worden dan tevens de bosjes van 4 draden afgedeeld, die ook alweer met de bovenliggende rij schuintjes verspringen. Dit omrijgen ziet U op afb. 6. De naald komt weer naar boven in de opening tussen twee schuintjes, wordt 2 draden verder onder de richel ingestoken en nog 2 draden verder boven de richel naar boven gebracht. Onder de richel komen daardoor de vier draden voor de toekomstige lommerdjes bij elkander te liggen.

Nu (de beschrijving dreigt eentonig te worden!) laat men weer 2 draden zitten en haalt de 2 volgende uit. Om die 2 draden wordt weer een rij schuintjes gewerkt, die eveneens weer met de lommerdjes verspringt. De bosjes voor de lommerdjes komen nu ook aan de onderzijde duidelijk afgescheiden te liggen. U brengt dus bij

het werken van de schuintjes de naald naar boven op het punt, dat in diagram 6 door een kruisje is aangegeven, het punt n.l. waar de draad, die voor het omrijgen dienst deed, onder de richel inging.

Op de eerste rij schuintjes volgt nog een tweede en daarna is eindelijk de beurt aan de lommerdjes. Voor de ronde lommerdjes worden twee bosjes van 4 draden bijeen genomen en viermaal omwoeld, voor de 4 draden die uitgetrokken zijn. Dit omwoelen, dat op afb. 7 los

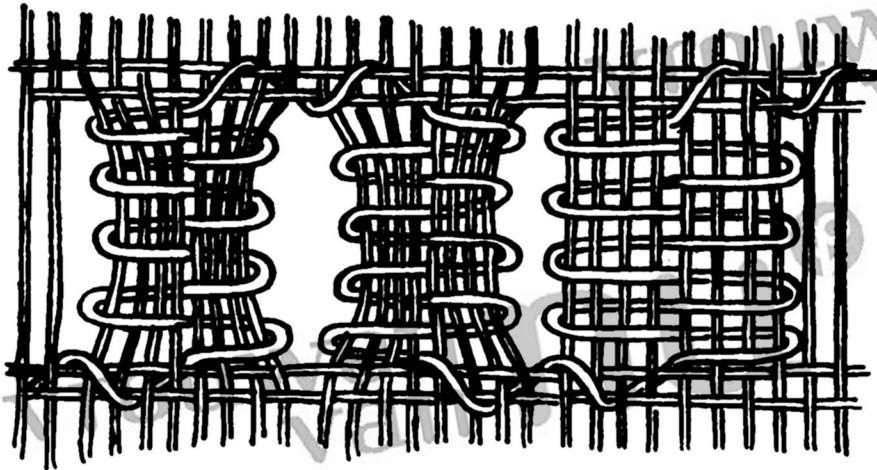

Afb. 7. Ronde lommerdjes.

is aangegeven, moet in werkelijkheid strak worden aangehouden. Het werk wordt hierdoor wel wat ingetrokken. Als het linnen dicht van weefsel is, kan het aanbeveling verdienen om 6 draden uit te trekken in plaats van 4. De afbeelding op foto 1 doet vermoeden, dat dit hier ook het geval is geweest. Zoals diagram 7 aantoont worden de lommerdjes beurtelings van boven naar onder en van onder naar boven omwoeld. Om van het ene naar het volgende over te steken worden 2 steken gemaakt om de boven- of onderliggende richel, zo onzichtbaar mogelijk, dus daar waar reeds een draad

loopt van het omrijgen of van de gewerkte schuintjes, niet noodzakelijk zó, als in het diagram is aangegeven.

Voor de platte lommerdjes worden eveneens twee bosjes van 4 draden genomen, maar deze worden, zoals foto 2 aantoont, met een stopsteek omgewerkt, zodat een plat, breed spijltje met twee ribbels ontstaat. Ook dit omstoppen gebeurt vier keer, heen en weer. Diagram 8 laat het U zien, eerst los, daarna iets meer ingehaald. Ook hierbij wordt van het ene naar het volgende lom-

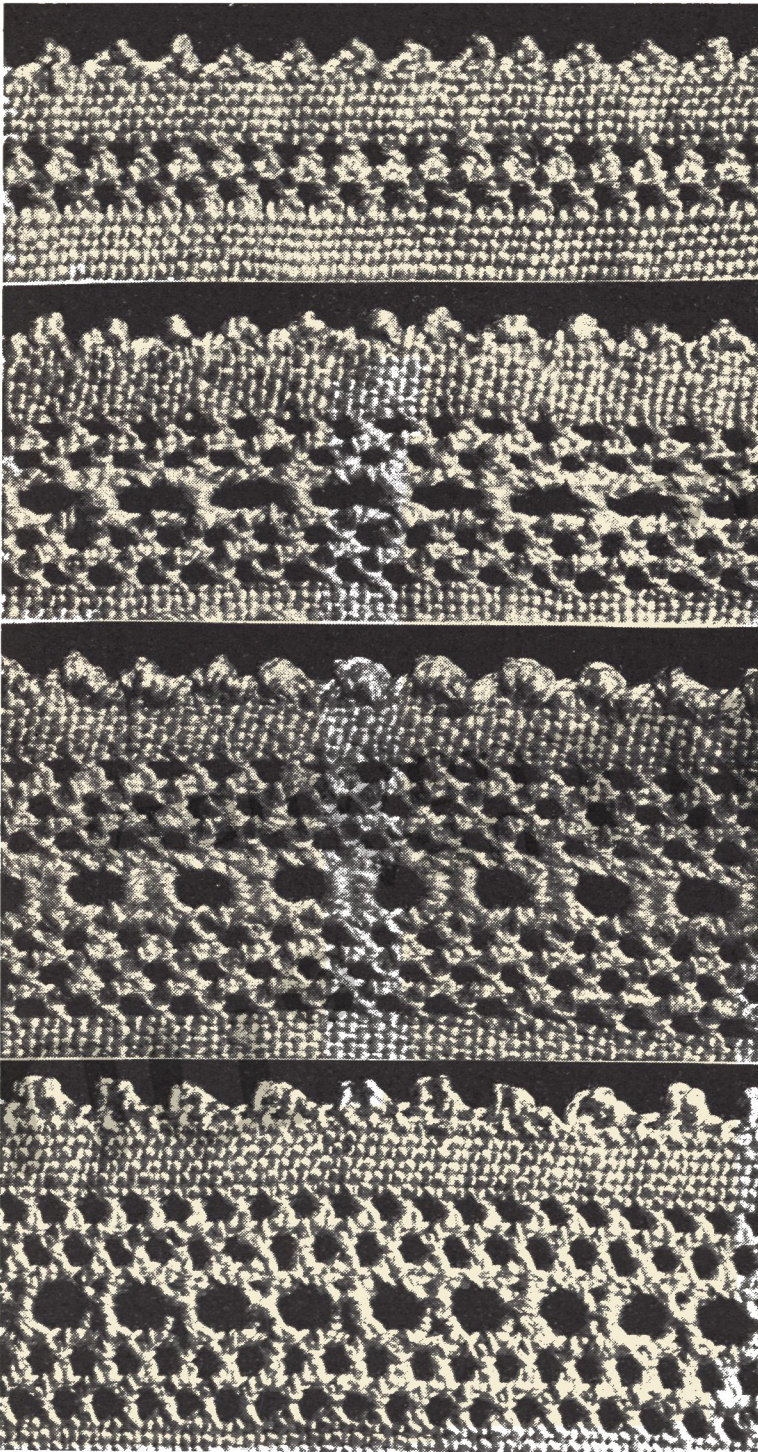

Afb. 8. Platte lommerdjes.

merdje overgestoken door tweemaal boven of onder om de richel heen te steken, waar reeds steken liggen.

Tenslotte is er nog een derde soort van lommerdjes, de z.g. X-lommerdjes. Zij komen voornamelijk aan het heel oude werk voor. Als men zo'n oud stuk ziet, waar deze lommerdjes aan voorkomen, kan men er wel haast zeker van zijn, met een werkstuk uit de 17de eeuw te doen te hebben.

Ook hier weer de bosjes van 4 draden. Nu wordt echter het eerste geheel omgewerkt, daarna het tweede tot halverwege. Het eerste wordt er hier met twee steken

Tandjes I

Open zoom
met 1 rij
schuintjes.

Tandjes II

Ronde
lommerdjes.

Tandjes IV

Platte
lommerdjes.

Tandjes III

X-lommertjes.

Afb. 9. Lommerdjes en tandjes.
(Foto Jan Kamman, Rotterdam).

stevig bij getrokken, waarna het tweede bosje verder wordt afgemaakt, hetgeen er de X-vorm aan geeft.

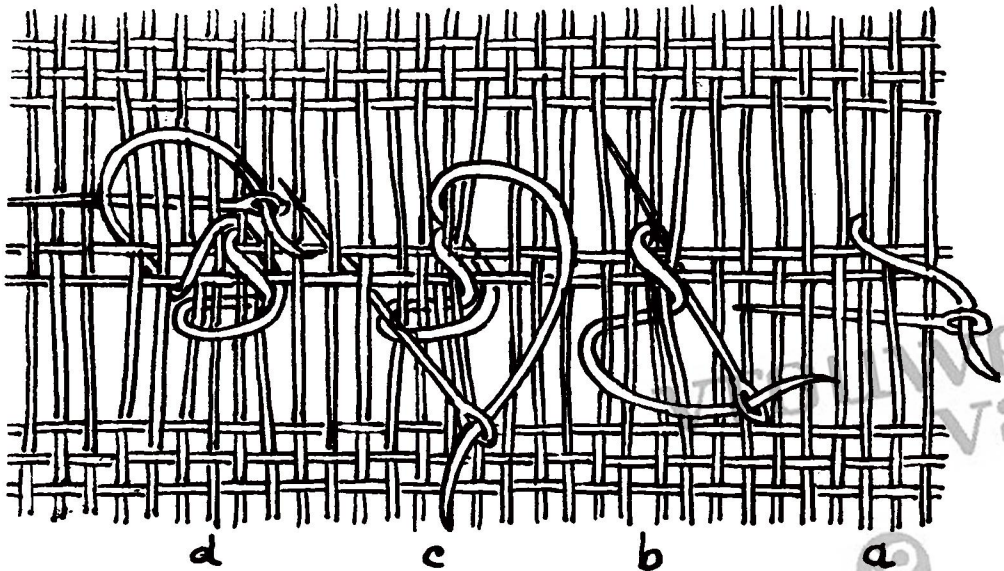
Foto 9 geeft een duidelijke vergroting van deze drie vormen van lommerdjes.

De schuintjes, die niet langs de zoom liggen, maar die op de snee-werklappen de randen onderling afscheiden, en die wij bijvoorbeeld prachtig kunnen toepassen voor ajourrandjes als onderverdeling van een kledingstuk, deze schuintjes worden op enigszins andere wijze gewerkt. Bij de schuintjes, die wij hierboven beschreven, was de bundeling van de bosjes aan de bovenzijde reeds gemaakt door de bovenliggende rij schuintjes of door de open zoom. Bij de soort, die wij nu gaan bespreken, is dit niet het geval en moeten de bosjes dus boven en onder de richel gebundeld worden. Dit kan op twee manieren gebeuren, n.l. zó dat de bosjes boven en onder verspringen, en zó dat dit niet het geval is. In het eerste geval is de werkwijze zo als diagram 10 aantoont.

Eerst 2 draden uithalen, 2 laten zitten en daaronder weer 2 uithalen. De naald komt naar boven boven de richel en neemt onder de richel 4 draden op, 2 aan weerskanten van het punt van uitgang, zie *a*. Terugsteken rechts van de 4 opgenomen draden, schuin naar boven steken naar het punt van uitgang, zie *b*; dan onder de richel, links van het bosje, insteken en 2 draden verder boven de richel uitkomen, zie *c*. Tot zover is het geheel hetzelfde, als voor de reeds behandelde schuintjes. Voordat nu weer de steek *a* volgt, worden eerst de 4 draden boven de richel gebundeld, zoals bij *d* is aangegeven.

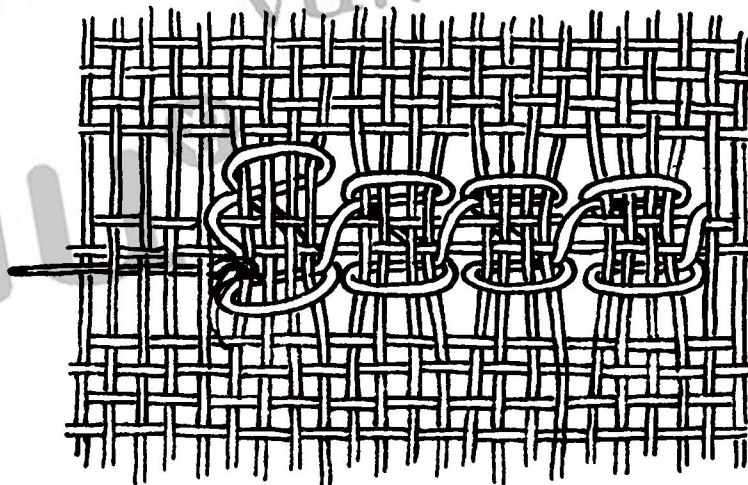
De tweede manier, waarbij de bosjes boven en onder

onderling niet verspringen, wordt gewerkt als volgt, zie diagram 11: De naald komt weer boven de richel

Afb. 10. Schuintjes (verspringend).

uit en neemt onder de richel de 4 volgende draden op; zij steekt nu achter die 4 draden terug en schuin naar

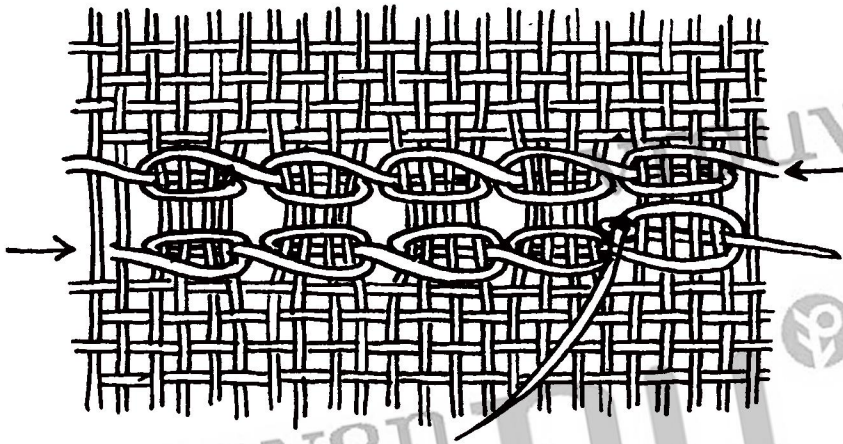

Afb. 11. Schuintjes (niet verspringend).

boven weer 4 draden verder. Nu worden deze 4 gebundeld, die dus dezelfde zijn, die reeds onder samen-

genomen waren. De naald blijft nu boven de richel en komt weer links van de 4 draden uit, waarna de eerste steek herhaald wordt.

Tenslotte is er nog een derde manier om een dergelijk ajourrandje te maken, en wel het z.g. „Tjalkmanschuintje”, zie diagram 12. Ook dit wordt op Marken geregeld gebruikt en men komt het ook in Zwitserland

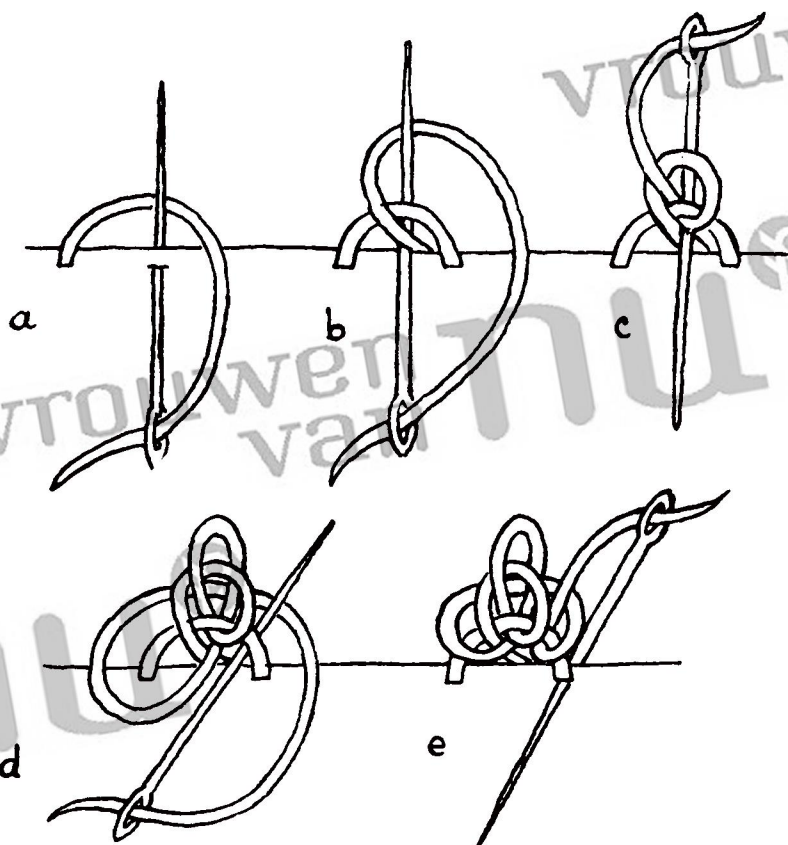

Afb. 12. Tjalkmanschuintjes.

en in Scandinavië tegen. Hiervoor worden slechts 2 draden uitgetrokken. Nu wordt eerst van rechts naar links in deze opening een soort festonsteek of open kettingsteek gewerkt, waarbij men telkens 4 draden opneemt en de steek aantrekt. Daarna wordt van links naar rechts in dezelfde opening terug gewerkt, waarbij telkens dezelfde 4 draden worden opgenomen als de eerste keer. Dit open randje maakt een alleraardigst effect.

Eertijds werd het mooie goed voor Zondags- en feestkleding afgewerkt met kleine met de naald gewerkte picotjes. Op Marken is dit ook nu nog het geval bij de

hemdboordjes en de keelbanden. Die picotjes worden daar „tandjes” genoemd. Zij zijn ook voor ons heel goed te gebruiken. Langs kraagjes en manchetjes bijvoorbeeld, langs kindergoed of langs kleine kledjes, geven ze een aardige afwerking, die de rechte lijn van de kanten wat verlevendigt. Zij worden op verschillende manieren gemaakt; van vier manieren volgen hier de diagrammen, terwijl afbeelding 9 ze in vergroting te zien geeft.

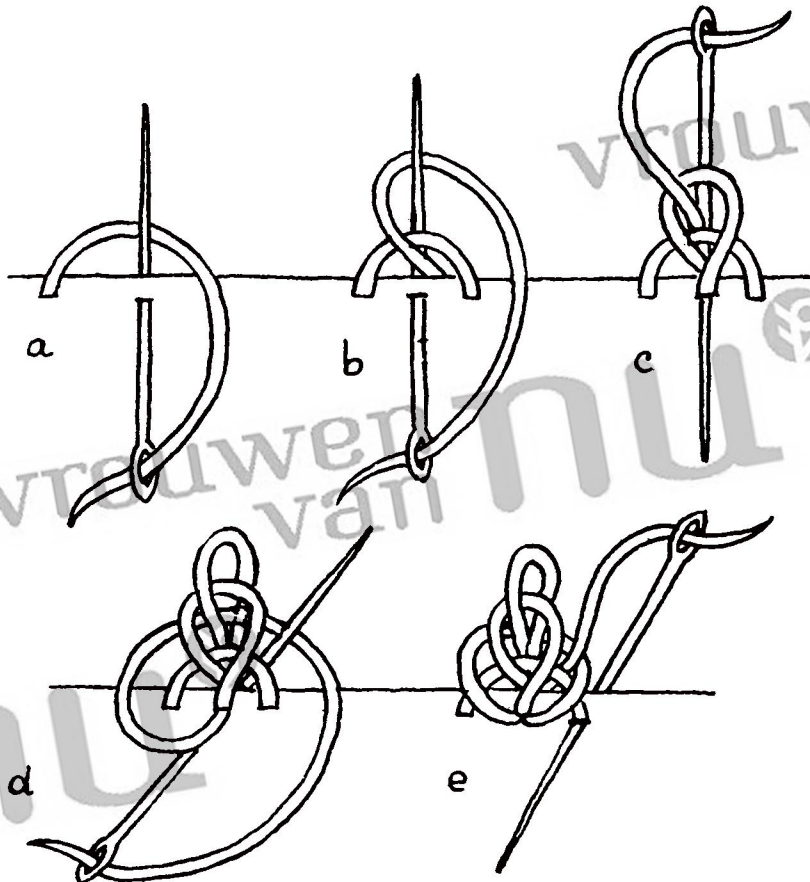

Afb. 13. Tandjes (eerste manier).

Diagram 13 geeft de eerste manier weer. Vanwege de vele steken, die door eenzelfde punt gaan, is zo'n picotje moeilijk in een tekening weer te geven, maar door het stap voor stap volgen van de onderscheidene stadia

is het toch wel mogelijk de wirwar van lijnen te ontcijferen. De steken zijn met losse lussen aangegeven; in werkelijkheid worden zij stevig aangetrokken.

Diagram 13 begint met een festonsteek, van voor naar achter ingestoken, *a*. Daarop een tweede festonsteek, ook weer van voor naar achter door de opening van de eerste steek heen, *b*. Deze steek wordt naar boven toe

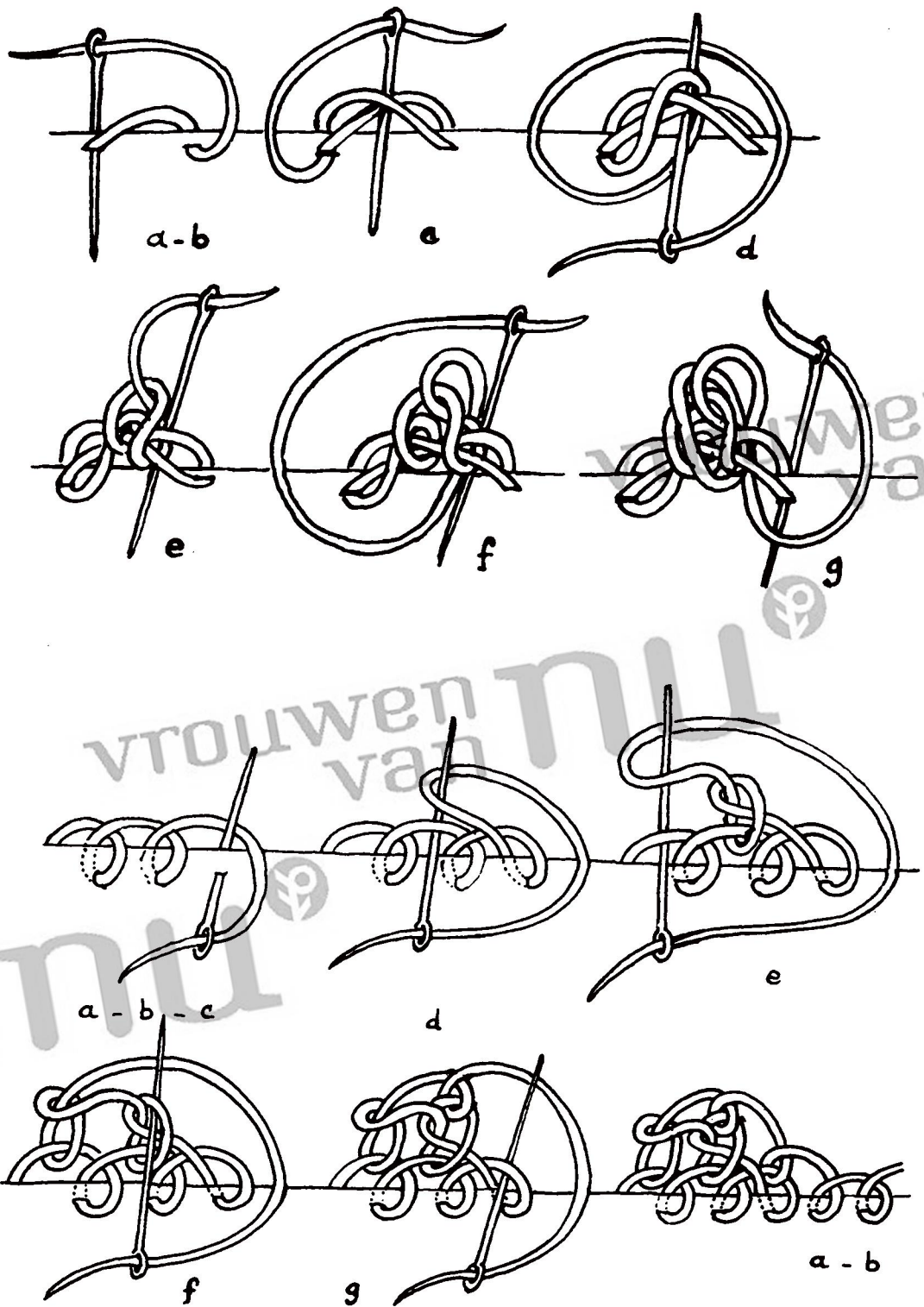
Afb. 13a. Tandjes (eerste manier).

aangetrokken. Dan door dezelfde opening van achter naar voren terugsteken: *c*, en deze steek iets minder strak aanhalen, daar deze de bekroning van het tandje vormt, maar niet zó los, dat het een lusje wordt. Nu

weer een achterwaartse festonsteek, nogmaals door dezelfde opening, waarbij de lus om het tandje heen wordt gelegd en dan stevig, laag om de voet van het tandje heen, aangetrokken, *d*. Tot slot een klein verbindingssteekje vlak naast het tandje van achter naar voren, *e*. Het tandje wordt iets steviger, wanneer men niet enkel door het lusje steekt, maar tevens door de stof. De steek bij *a* bepaalt dan de rechtergrens van het tandje; de steken *b c* en *d* gaan door het midden; *e* weer bij *a*. Zie afb. 13a.

Voor de tweede manier, weergegeven in diagram 14, wordt eerst een kruis over de rand van de stof gelegd, hetgeen de stevigheid verhoogt, zie *a* en *b*. Nu een enkele steek onder het kruisje door, van achter naar voren, *c*; daarna door dezelfde opening van voor naar achter een achterwaartse festonsteek, *d*; terugsteken van achter naar voor en niet strak aanhalen, voor de bekroning van het tandje, *e*; dan weer zo'n steek van achter naar voren, die wel stevig wordt aangehaald en die het vorige lusje vastzet, *f*; en eindelijk weer een verbindingssteekje, *g*, vóór men aan het volgende kruisje begint.

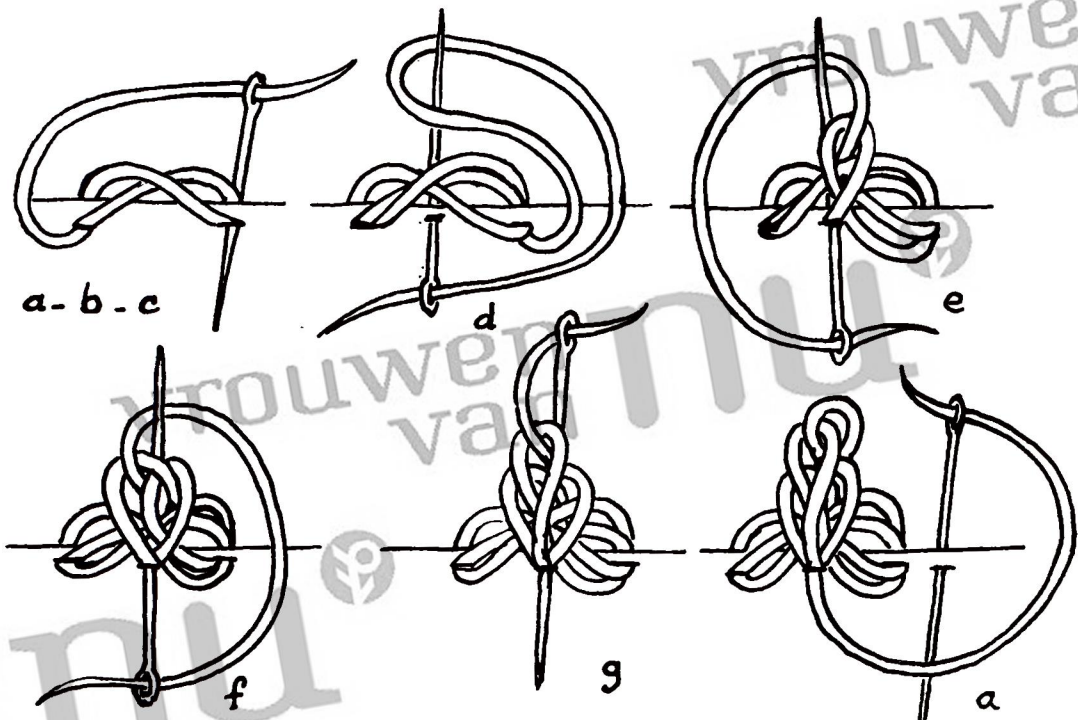
De derde manier, diagram 15, geeft een mooi driehoekig tandje, maar het is wat slap en heeft de neiging om in elkaar te krinkelen. Het begint met drie naast elkander liggende achterwaartse festonsteken, die de basis vormen, *a*, *b* en *c*. Daarop in de middelste steek weer een achterwaartse festonsteek en in de eerste nog een, *d* en *e*. Deze vormen de tweede rij. Daarboven komt in de eerste steek van die tweede rij weer een dergelijke steek voor de bekroning, *f*, en daarna daalt men 1 of 2 steken langs de zijkant af, *g*, en begint, beneden ge-

Afb. 14 en 15. Tandjes (tweede en derde manier).

komen, weer met 3 steken voor het volgende picotje.

De vierde manier, waar diagram 16 een tekening van brengt, geeft het stevigste tandje, dat ook ongesteven mooi rechtop blijft staan. Het staat op de stevige basis van een drievoudige kruissteek, *a*, *b* en *c*. Bovendien worden alle volgende steken, behalve onder het kruis door, ook nog in de stof gestoken. Stadium *d* geeft weer de achterwaartse festonsteek te zien, waarbij de draad links om de naald gelegd wordt. Dan een dergelijke

Afb. 16. Tandjes (vierde manier).

steek, nu met de draad rechts om de naald heen, *e*, en daar bovenop weer een met de draad links om de naald, *f*, steeds door hetzelfde punt in de stof onder het kruisje. Bij *g* tenslotte gaat de naald van achter naar voren nogmaals door hetzelfde punt heen, waarna het tandje gereed is.

Behalve deze vier zijn er nog wel meer manieren. Het beste is ze alle te proberen en dan het meest geschikte te kiezen. Persoonlijk geef ik aan het verstevigde eerste tandje, dus Afb. 13a de voorkeur.

Al het hier beschreven werk is met wat routine van een uiterste eenvoudigheid, maar tevens sterk, praktisch en zeer dankbaar om te verwerken.

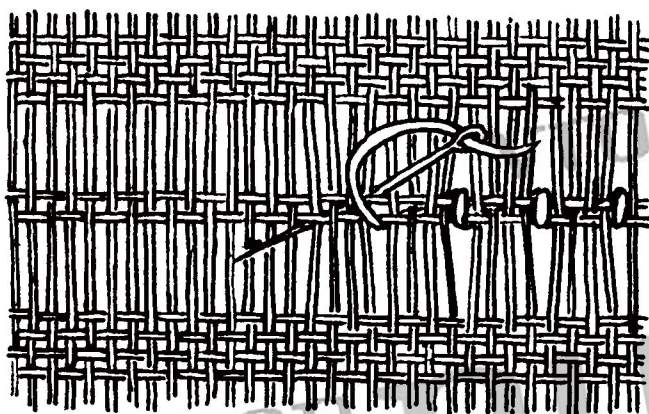
Dit is ook het geval met de bredere randen van open-naaiwerk, die eveneens op Marken veelvuldig worden toegepast.

Stopwerk wordt dit werk daar genoemd en het wordt op een enigszins andere manier gedaan dan die wij gewoonlijk toepassen.

Foto 1 en 2 geven een afbeelding van dit stopwerk. De afwijkende vorm bestaat hierin, dat niet alle lengtedraden worden uitgetrokken, zoals meestal het geval is, maar dat er tussen iedere rij 2 draden blijven zitten, die als een richel tussen het patroon doorlopen. Het werk krijgt hierdoor een grote mate van stevigheid, die het tegen het vele wassen volkomen bestand doet zijn. De moeilijkheid om het open vlak mooi regelmatig in te stoppen is daarmee eveneens opgeheven en het is hierdoor mogelijk om zonder bezwaar ook grotere randen te maken van soms wel meer dan twintig rijen breed.

Wat de uitvoering betreft, eerst worden de beide uiteinden van de rand afgewerkt, door langs de gehele hoogte een rij platsteken te maken over 3 draden breedte. Bij een rand van 28 draden hoog worden dit dus 29 steken. Vervolgens worden aan beide kanten de lengtedraden langs de afwerking doorgeknipt en uitgetrokken. Dit gebeurt in groepen van vier, waartussen,

zoals reeds gezegd, telkens 2 draden blijven zitten. Deze 2 draden worden vervolgens omgenaaid, om verschuiving te voorkomen en om tevens de bosjes van 4 draden af te delen, waaromheen straks gestopt zal worden. Dit omnaaien geschiedt op enigszins andere wijze, dan dit voor de lommerdjes gebeurde en wel zó als diagram 17 aangeeft. De naald komt naar boven onder de richel,

Afb. 17. Omrijgen voor het stopwerk.

steekt in boven de richel tussen dezelfde draden en komt onder de richel 4 draden verder uit.

Zo wordt het gehele vlak eerst bewerkt, waarbij men er op moet letten, dat men bij iedere toer dezelfde bosjes van 4 draden neemt. Het instoppen van het patroon is hierdoor zo gemakkelijk mogelijk gemaakt.

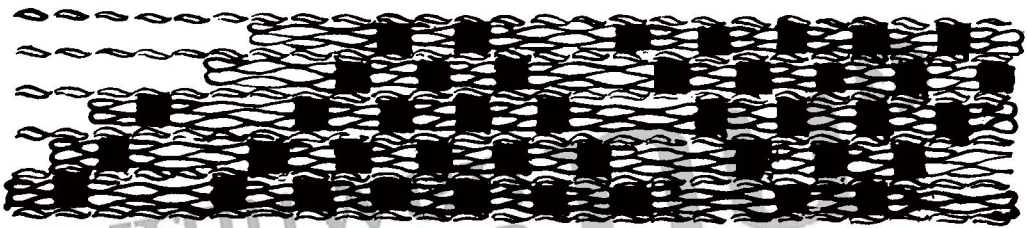
Het instoppen gebeurt niet in horizontale rijen, maar zó als dit volgens het patroon het beste uitkomt.

Beziet U nog eens foto 1 en daarnaast afb. 18, die een werktekening geeft van dezelfde rand, die 5 rijen hoog is.

De kleine blokjes tussen de bredere schuin lopende banden zijn eigenlijk platte lommerdjes. Zij worden

gewerkt door telkens twee bosjes van 4 draden door te stoppen. Op de werktekening ziet U er ook twee lijnen doorheen lopen. In de rij er boven verspringen telkens die bosjes ten opzichte van de onderliggende rij.

De openingen ontstaan door het samentrekken van de bosjes bij het doorstoppen. In de bredere diagonaal onderscheidt U op de foto vier ribbels naast elkaar (op de werktekening lopen er vier lijnen doorheen). Deze ontstaan door het gelijktijdig doorstoppen van vier bosjes. Deze verspringen in de opvolgende rijen telkens met één bosje naar rechts of naar links. De volgorde, waarin gewerkt wordt, kan verschillen, maar wordt zó

Afb. 18. Werktekening van het stopwerk van foto 1.

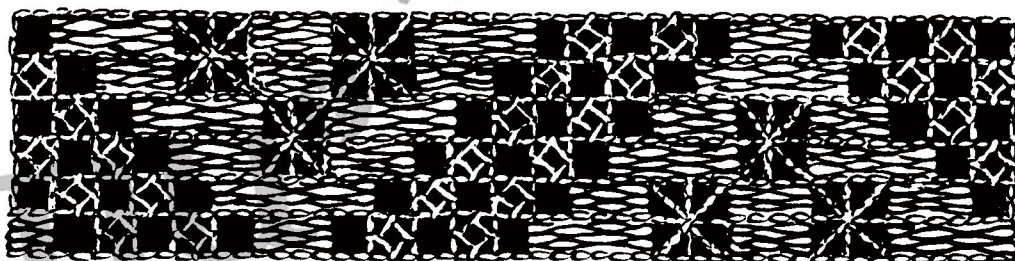
Wat zwart aangegeven is, is open. Ieder blokje stelt een bosje van 4 draden voor.

(Cliché van fa. Koningsveld).

gekozen, dat men zo min mogelijk en zo onzichtbaar mogelijk kan oversteken. Dit oversteken gebeurt door achter de richel om te steken en, zo nodig ook door tussen het stopwerk door naar boven of naar beneden te gaan. Moet men aan onder- of bovenzijde in horizontale richting oversteken, dan steekt men, alvorens naar het volgende bosje te gaan, eerst even in de kant en pas daarna naar dit bosje. Daardoor wordt het hinderlijke verbindingsdraadje weggewerkt. Als het werk netjes gedaan wordt, zijn voor- en achterzijde volkomen gelijk.

In deze rand zou het bijvoorbeeld het meest praktische zijn om eerst de brede diagonaalband links te werken, laten wij zeggen van links onder naar rechts boven; daarna de rij lommerdjes, die er naast ligt, van boven naar onder, vijf in het geheel; vervolgens de vier daarnaast, naar boven toe, de drie daarnaast naar onderen, dan de twee en de ene laatste helemaal rechts onderaan, waarna de diagonaalband aan de beurt komt, die van rechts onder naar links boven loopt. Daarna weer de lommerdjes, en zo verder.

Veel variatie aan motieven biedt dit werk niet; tenminste in ons land is het meest gebleven bij eenvoudige geometrische patronen, met een enkel bloem- of vogelmotief. Door het plaatselijk omwerken van een enkel bosje kunnen grotere openingen ontstaan, die dan met diagonale spandraden, of door het aanbrengen van een geslingerd steekje worden ingevuld, zoals afb. 19 laat zien.

Afb. 19. Stopwerkpatroon.
(Cliché op 4 mm van fa. Koningsveld).

Dat het werk veel meer mogelijkheden in zich draagt, blijkt wel bij het beschouwen van het reeds genoemde werk van het eiland Amager, waar een veelvuldig gebruik is gemaakt van dit zoëven genoemde steekje en waar het werk een ongelooflijke rijkdom vertoont aan

fantastische diermotieven.

De bij deze handleiding behorende patronenserie geeft motieven van oude randen. Maar wat zou ons belletten, onze krachten ook eens te beproeven op motieven, die wat meer van onze fantasie vragen?

Trouwens, allerlei kruissteekmotieven zijn voor dit werk uitnemend geschikt. Foto 1 geeft er U al enige. Denkt U bijvoorbeeld die Druivendragers doorgestopt; de achtergrond helemaal met enkel omgewerkte bosjes, die met de doorlopende richels een filet-ondergrond vormen, met de steekjes op regelmatige afstanden in de ontstane vierkantjes.

Wanneer men zo'n kruissteekpatroon voor stopwerk wil gebruiken, dient men het op dezelfde wijze af te lezen als bij de werktekening, afb. 18, werd aangegeven, n.l. zó, dat de verticale gedrukte lijnen van het millimeterpapier de bosjes van 4 draden voorstellen. Een alleenstaand kruisje wordt begrensd door 2 lijnen; dit wordt dus weergegeven door het doorstoppen van 2 bosjes. Twee kruisjes naast elkander tellen 3 lijnen; hier stopt men dus 3 bosjes door; enz.

Wat de tussenruimten betreft: een tussenruimte van één hokje heeft geen enkele lijn; die ontstaat dus eenvoudig door het samentrekken van de bosjes aan weerskanten. Twee open hokjes naast elkander hebben één lijn in het midden die weergegeven wordt door een enkel omwoeld bosje; bij 3 open hokjes zijn het 2 lijnen, dus 2 enkele bosjes, enz. Bij grotere open ruimten worden dan op afstanden de spinnetjes aangebracht.

Zo was al dat Amager werk en het komt ook in ons land voor. Alleen is de werkwijze dan feitelijk ietwat anders en lijkt meer op een vorm van sneewerk, die

in Handleiding II beschreven wordt.

De draden worden hierbij namelijk in beide richtingen uitgetrokken, nadat het gehele te bewerken vlak met aansluitende platsteken over 3 draden diepte is omge-naaid om uitrafelen te voorkomen. De draden worden in beide richtingen om de drie weggeknipt, 3 wegknippen, 3 laten zitten. De blijvende draden worden dan in beide richtingen omgewerkt, drie maal in ieder vierkantje. Zo ontstaat dan een stevige regelmatige filet-ondergrond, waar het patroon dan wordt ingestopt. Maar het is wel een heel werk, eer het zover is. De mogelijkheden om de prachtigste patronen te maken zijn hierbij echter zó groot, dat het wel de moeite loont, voor wie over geduld en goede ogen beschikt, om het eens te proberen.

Een dergelijke poging zou tevens aan het doel beantwoorden, dat deze patronenserie beoogt namelijk het op hoger peil brengen van ons deerlijk in verval geraakte handwerk, enerzijds door het opnieuw toepassen van oude, in onbruik geraakte technieken, anderzijds door het prikkelen van het eigen initiatief van de handwerksters. Dat dit niet zonder moeite en zonder teleurstellingen zal gaan, daarvan zijn wij ons ten volle bewust. Het streven naar dit doel zien wij echter als zó belangrijk, dat wij een ernstig beroep durven te doen op de ondernemingslust en op het geduld van de handwerkende vrouwen, zowel de oudere als de jonge.

vrouwen
van

vrouwen
van nu[®]

en
an nu[®]

vrouwen
van

vrouwen
van nu[®]

en
an nu[®]